

Til:
Justis- og beredskapsdepartementet
Lovavdelingen

29. mai 2013

Innspill til høring av endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 (personforfølgelse, voldtekt og andre seksuelle overgrep, formidling av prostitusjon, forberedelse til tvangsekteskap, foreldelsesregler mv.)

Oslo Røde Kors fikk i april 2000 i oppdrag fra daværende Barne- og familiedepartementet å betjene en nasjonal informasjonstelefon om tvangsekteskap. Dette som et ledd i regjeringens handlingsplan mot tvangsekteskap. Røde Kors-telefonen om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, heretter Røde Kors-telefonen, er en av de eldste aktørene i tvangsekteskapsfeltet i Norge.

Hovedmålet til Røde Kors-telefonen er å forebygge og forhindre tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, samt å bistå unge mennesker som er utsatt for disse voldsformene. Fra 2008 - 2012 mottok Røde Kors-telefonen 2545 henvendelser, av disse omhandlet 601 personer som sto i fare for tvangsekteskap og 290 var tvangsgiftet.

Siden straffeloven § 222 annet ledd trådte i kraft i 2003, har Røde Kors-telefonen erfart at bestemmelsen sjeldent har blitt anvendt i rettsapparatet. Mye av årsaken til dette tror vi blant annet skyldes ordlyden i straffeloven § 222 annet ledd, samt rettspraksis.

I dette høringssvaret vil Røde Kors-telefonen redegjøre for sine synspunkt i henhold til de foreslåtte endringene i straffeloven § 222 annet ledd. I tillegg vil vi gi innspill til ytterligere endringer av relevant lovverk.

1. Kommentarer til ny lovtekst - straffeloven § 222 annet ledd

1.2 Kommentar til forslag 1: Utrykket «rettstridig adferd» foreslås byttet ut med «straffbar eller annen urettmessig adferd». Utilbørlig press er gjort til et selvstendig alternativ i lovteksten.

Røde Kors -telefonen erfarer at enkelte familier utsetter sine barn for uutholdelig psykisk press, som trusler om utstøtelse og påføring av skyld og skam. Dette er handlinger som vi antar ikke er omfattet av straffelovens § 222 annet ledd om rettsstridig adferd.

Røde Kors-telefonen er derfor positiv til de foreslåtte endringene hvis dette kan være med på å senke terskelen for hvilke pressituasjoner som rammes av denne lovparagrafen.

1.3 Kommentar til forslag 2: Forlede en person til å reise til utlandet

Røde Kors-telefonen er positiv til å kriminalisere det å forlede en person til utenlandsreise hvor formålet med reisen er tvangsekteskap.

Røde Kors-telefonen erfarer imidlertid at personer som er utsatt for tvangsekteskap ofte har en mistanke om at tvangsekteskap er formålet med utenlandsreisen, men våger ikke å motsette seg reisen på grunn av blant annet psykisk press, trusler om utstøtelse og utøvelse av vold. På bakgrunn av dette anser Røde Kors-telefonen det som særdeles viktig at bestemmelsen også rammer de tilfeller der fornærmede er klar over at formålet med reisen er et ufrivillig ekteskap. Selv om personen vet at hensikten med reisen er et tvangsekteskap, befinner den seg i en så sårbar situasjon, at det å nekte reisen og ekteskapet ikke er et alternativ.

Røde Kors-telefonen ber derfor myndighetene vurdere samme ordlyd som anvendt i det svenske forslaget til en tvangsekteskapsparagraf: «misbruk av sårbar situasjon», norsk oversettelse. Se den svenske utredningen «*Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap*» s.300-306.¹

2. Andre kommentarer til straffeloven § 222 annet ledd

Røde Kors-telefonen ønsker å påpeke at endringene som er foreslått i høringsnotatet vedrørende straffeloven § 222 annet ledd ikke rammer religiøse vigslere uten rettslig gyldighet eller uformelle ekteskap inngått ved tvang, jfr. høyesterettsdom i Drammen (HR-2006-258-A - Rt-2006-140).

Siden straffeloven § 222 annet ledd rammer kun formelt inngåtte ekteskap, skaper dette utfordringer ved bruk av denne lovparagrafen, spesielt i forhold til mindreårige. Røde Kors-telefonen erfarer at enkelte familier omgår norsk lov om giftemålsalder ved bruk av uformelle ekteskap eller forlovelser. Barna blir tvangsgiftet i utlandet og familien venter med å registrere ekteskapet i Norge til etter at barnet har fylt 18 år. Fra 2008 til 2012 mottok Røde Kors-telefonen 214 henvendelser om mindreårige som fryktet tvangsekteskap, og 53 fra/om barn som allerede var tvangsgiftet. Røde Kors-telefonen har mottatt henvendelser om unge helt ned til i 11-års alderen som frykter å bli utsatt for tvangsekteskap.

I november 2012 ble den danske rapporten «*Regjeringens strategi mod Parallele retsopfattelser – oppgør med tvang og undertrykkelse ifm. religiøse vielser*» utgitt.² Danske myndigheter ønsker nå å endre sin lovgivning i forhold til tvangsekteskap slik at lovverket også omfatter religiøse vigslere uten rettslig gyldighet. Endringen begrunnes med at disse religiøse vigslene i enkelte miljø betraktes som mer bindende og forpliktende enn rettslig gyldige vigslere. Disse vigslene kan ha omfattende og langvarige konsekvenser for de som tvinges til å inngå slike forhold, se side 17.

Den 25. mai 2012 ble den statlige utredningen «*Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap*» utgitt i Sverige. Rapporten inneholder lovforslag om en egen tvangsekteskapsparagraf som også inkluderer uformelle ekteskap inngått ved tvang. I tillegg foreslås det en egen paragraf som kriminaliserer barneekteskap, herunder uformelle ekteskap.

¹ Dette vil også harmonisere lovverket i forhold til straffeloven § 224.

² Link til rapporten: <http://www.sm.dk/Publikationer/Sider/VisPublikation.aspx?Publication=708>

På lik linje med den norske straffeloven § 220³, er tvang ikke et kriterium i dette lovforslaget for at ekteskap med unge opp til 16 år skal være straffbart. Til forskjell fra den norske straffeloven § 220, foreslår den svenske utredningen at deres lovparagraf skal gjelde for barn opp til 18 år. Den eksisterende unntaksregelen i Sverige om minstealder for ekteskap av unge under 18 år foreslås fjernet. På lik linje med svenske myndigheter ber vi departementet om å vurdere å fjerne unntaksregelen for minstealder for ekteskap jfr. ekteskapsloven § 1a første ledd. I henhold til straffeloven § 220 ber vi departementet om å vurdere hvorvidt en kan heve alderen fra 16 til 18 år. En slik endring kan være mer i tråd med de forpliktelser Norge har i henhold til slaveri- og menneskehandelskonvensjoner (se avsnitt 3), der tvang ikke er et kriterium for å kunne straffe utnyttelse av personer under 18 år.

På bakgrunn av Røde Kors-telefonens erfaringer, ser vi det som svært viktig at norske myndigheter på lik linje med svenske og danske myndigheter, vurderer å kriminalisere uformelle ekteskap inngått ved tvang. Vi ber departementet spesielt merke seg utredningens lovttekstforslag i forhold til de uformelle ekteskapene:

Äktenskapstvång

4 kap. 4 c § Den som genom olaga tvång eller utnyttjande av en persons utsatta belägenhet förmår personen att ingå ett äktenskap som är giltigt i den stat där det ingås, i den stat enligt vars lag det ingås eller i en stat i vilken minst en av makarna var medborgare eller hade hemvist, döms för äktenskapstvång till fängelse i högst fyra år.

Detsamma gäller den som på sätt som anges i första stycket förmår någon annan att ingå en förbindelse som är att jämställa med ett äktenskap på så sätt att den är bindande enligt ett etablerat normsystem som inrymmer särskilda krav för upplösning av förbindelsen, och ingås enligt detta normsystems former.

(Kapittel 12 s. 313-318, samt lovttekst s. 544)

3. Tvangsekteskap som slaveriliknende forhold og menneskehandel

Røde Kors-telefonen mener at tvangsekteskap også omfattes av internasjonale menneskehandels- og slaverikonvensjoner. En utelukkende implementering av forpliktelser i henhold til *Europarådskonvensjonen om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner*, er således ikke nok for at Norge skal oppfylle sine internasjonale forpliktelser i forhold til tvangsekteskap

FNs spesialrapportør på moderne former for slaveri, Gulnara Shahinian, definerer tvangsekteskap som en slaveriliknende praksis i sin rapport om 'servile marriage' for FNs

³ § 220. Den som inngår ekteskap eller partnerskap med noen som er under 16 år, eller medvirker til dette, straffes med fengsel inntil 4 år. Villfarelse om alder utelukker bare straffskyld dersom ingen uaktsomhet foreligger i så måte. Straff kan falle bort for ektefeller eller partnere som er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

menneskerettighetsråd (juli 2012).⁴ I rapporten blir det hevdet at tvangsekteskap går inn under slaverikonvensjonen, fordi personen blir behandlet som et objekt hvor samtykke til inngåelsen av ekteskapet ikke trengs. Gulnara Shahinian hevder videre at "*Reaffirming forced and early marriages as slavery-like practices is important as it provides an understanding of the violations that victims endure and the kind of interventions required to prevent, monitor and prosecute servile marriage*" (side 6).

Det bemerkes at tvangsekteskap også kan defineres som slaveri og ikke bare et slaverilignende forhold, ifølge rapport fra Anti-Slavery International (april 2013): *Out of the Shadows. Child marriage and slavery*.⁵ Slaverikonvensjonen av 1926 definerer slaveri som tilstanden til en person som noen utøver eierskapsrettigheter over. I forhold til tvangsekteskap kan dette bety at personen inngår et ekteskap a) uten fritt, fullt og informert samtykke (noen unntak), b) blir utnyttet og kontrollert i ekteskapet og c) opplever sterke sanksjoner hvis han/hun ønsker å tre ut av det.

Europarådets konvensjon mot menneskehandel og Palermo-protokollen til FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, vil også være relevant for tvangsekteskapsfeltet. Disse konvensjonene kriminaliserer ulike handlinger som begås med bestemte midler for å oppnå bestemte angitte formål, herunder slaveri og slaverilignende forhold, og dermed også tvangsekteskap. Tvangsekteskap kan også i enkelte tilfeller komme inn under formålet tvangsarbeid og/eller seksuell utnyttelse.

Røde Kors-telefonen foreslår derfor at straffeloven § 222 annet ledd og § 220 gjennomgås i forhold til disse internasjonale konvensjonene, samt andre relevante konvensjoner som ILOs konvensjon nr. 29 og nr. 182.

Med vennlig hilsen

Randi J. Hammerstrøm
Daglig leder Oslo Røde Kors
og Casas Hedy Norsk AS

Anne Marte Stifjeld
Prosjektleder Røde Kors - telefonen om
tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

⁴ *Thematic Report of the Special Rapporteur on contemporary forms of slavery, including its causes and consequences, to the UN Human Rights Council, on Servile Marriage, UN doc. A/HRC/21/41 (July 2012).*

⁵ http://www.antislavery.org/includes/documents/cm_docs/2013/c/child_marriage_final.pdf